

328.182:330(478)

ABORDĂRI TEORETICE ALE CONCEPTULUI DE LOBBY ÎN AFACERI

*Drd. Aliona MANTALUȚA, ASEM
mantaluta.aliona@gmail.com*

Apariția noțiunii de lobby în arealul economico-politic al Republicii Moldova a fost simțită, preponderent, în ultimii 10 ani, cu toate că această activitate își are rădăcini întemeiate odată cu declararea independenței statale. În acest context, constatăm actualitatea tematicii lobbyismului ca element de cercetare științifică. Scopul lucrării îl constituie identificarea abordării teoretice și practice a noțiunii de lobby. Lucrarea prezintă evoluția în timp a noțiunii și analizează tipurile directe și indirecte de lobby. Metodele de cercetare utilizate, precum metoda analitică, comparativă și sinteza, au drept scop prefigurarea unui cadru larg de utilizare a conceptului dat în Republica Moldova. Rezultatele scontate fac diferența între termenul de lobby și alte acțiuni specifice, precum traficul de influență și corupția. Această analiză a diferențierilor va contribui la o înțelegere mai bună a noțiunii de lobby.

Cuvinte-cheie: lobby, activități de lobby, afacere, influență, corupție.

JEL: K23, Z00.

Introducere

Termenul de lobby, în general, pentru teoria și practica autohtonă, este relativ nou, deși, la nivel internațional, dispune de o istorie de aproximativ jumătate de mileniu.

Activitatea de lobby trebuie înțeleasă ca fiind o modalitate transparentă de influențare a deciziilor legislative și executive prin acțiuni, care au scopul de a susține drepturi și interese legitime în promovarea, adoptarea, modificarea sau abrogarea unor decizii și acte normative de către autoritățile și instituțiile publice. Prin lobbying se înțelege activitatea unui grup (sau unei persoane), care încearcă să determine puterea legislativă sau executivă să adopte o poziție sau să ia o decizie, care să servească interesele legitime ale respectivului grup. Dintr-un alt punct de vedere, lobbying-ul constituie un mecanism, prin care se menține legătura dintre alegători și aleșii lor, pe

328.182:330(478)

THEORETICAL APPROACHES OF LOBBY CONCEPT IN BUSINESS

*PhD candidate Aliona MANTALUTA, ASEM
mantaluta.aliona@gmail.com*

The emergence of the notion of lobbying in the economic-political area of the Republic of Moldova has been felt predominantly during the last 10 years, although this activity has roots based on the declaration of state independence. In this context we ascertain the topicality of the theme of lobbyism as an element of scientific research. The paper aims at defining the theoretical and conceptual approach of the notion of lobby. It presents its evolution and analyses the direct and indirect types of lobby. The used methods as analysis, synthesis, comparison, etc. intend to present a wide general frame of the use of this notion, in the Republic of Moldova. The expected results tend to make a delimitation of lobby from other specific actions as influence traffic and corruption. This differentiation will contribute to a better understanding of the lobby concept.

Keywords: lobby, lobbying activities, business, influence, corruption.

JEL: K23, Z00.

Introduction

The term lobby, generally speaking, is relatively new for domestic theory and practice, although internationally it is one with a history of nearly half a millennium.

Lobbying should be understood as the transparent way of influencing legislative and executive decisions through actions aimed at upholding legitimate rights and interests in promoting, adopting, modifying or abrogating decisions and normative acts by public authorities and institutions. Lobbying means the activity of a group (or person) that seeks to determine the legislative or executive power to adopt a position or to make a decision that serves the legitimate interests of that group. From another point of view, lobbying is a mechanism through which the bond between voters and their elected represen-

durata mandatului acestora din urmă. Activitatea de lobby presupune o serie de contacte cu conducători sau reprezentanți ai autorităților sau instituțiilor publice în vederea promovării sau respingerii anumitor legi sau reglementări. În Republica Moldova, există lobby-ul, dar modul lui de manifestare poate fi catalogat drept primitiv și este un proces ce trebuie perfectat în corespundere cu bunele practici internaționale, în scopul promovării intereselor economice naționale și al sporirii bunăstării populației.

Metode aplicate

La elaborarea articolului, autorul a recurs la studiul literaturii și la prezentarea sintezei rezultatelor acestuia, analiza cercetărilor în domeniu pentru formularea argumentării teoretice, aplicării metodei de comparație în procesul de realizare a propriilor viziuni. Suportul informațional îl constituie literatura de specialitate în domeniul managementului. La baza fundamentării teoretice, au stat astfel de metode, ca: analiza, sinteza, argumentarea, comparația și deducția.

Rezultate și discuții

Specialiștii români Mihăileanu Liviu și Horja Aurelian, coautorii lucrării „Reglementarea activității de lobby în anticamera influenței”, relatează că, din punct de vedere istoric, termenul „lobby” își are originea în germanica veche prin cuvântul *loubia* (hol, acoperiș), care, mai apoi, a fost derivat în latina medievală în *laubia*, *lobia* însemnând alee acoperită a unei mănăstiri (anul 1553) [1].

Înțelesul de hol sau intrare largă într-o clădire publică l-a căpătat în 1640, iar sensul politic, aplicat la cei care încearcă să influențeze legislația, este atestat în anul 1808, în Oxford English Dictionary, referindu-se la coridoarele British House of Commons sau, după alte surse, la holul hotelului Willard, unde persoanele interesate sau reprezentanții grupurilor de interese îi abordau pe membrii legislativului cu scopul de a-i convinge să pledeze în favoarea anumitor măsuri. Deoarece, în trecut, legislatorii nu dispuneau de birouri proprii, holurile și anticamererele erau cele mai potrivite locuri pentru discuții rapide despre oportunitatea unei legi sau despre modificarea alteia. Verbul „to lobby” a fost atestat, pentru prima dată în 1850, iar cuvântul „lobbyst” în 1863 [2].

Autorul Natalia Galanton menționează că „Fenomenul de lobby are o istorie veche – de pildă, era cunoscut grecilor sau romanilor, care făceau schimburi de informații politice în afara aulei

tatives is maintained during their term of office. Lobbying involves a series of contacts with leaders or representatives of public authorities or institutions to promote or reject certain laws or regulations. In the Republic of Moldova there is a lobby, but its mode of manifestation can be catalogued as primitive, a process that must be perfected in accordance with good international practices, in order to promote national economic interests and enhance the well-being of the population.

Applied methods

The methods used by the author of the article are the study of literature and presentation of the synthesis of its results, the analysis of the researches in the field to formulate the theoretical argumentation, the application of the comparison method in the process of realizing his own visions. The informational support is the specialized literature in the field of management. At the base of the theoretical foundation were used methods such as: analysis, synthesis, argumentation, comparison and deduction.

Results and discussions

Romanian specialists L. Mihaileanu and A. Horja, co-authors of the paper “Regulation of Lobby activity in the anteroom of influence” mentions that historically, the term “lobby” has its origin in the ancient Germanic as the word *loubia* (lobby, roof) which was later derived in medieval Latin *laubia*, *lobia* meaning the covered driveway of a monastery (1553) [1].

The meaning of lobby or wide entrance to a public building is known since 1640 and the political sense applied to those who try to influence legislation is attested in 1808 in the Oxford English Dictionary referring to the corridors of the British House of Commons or by other sources – the lobby of Willard hotel where stakeholders or their representatives approached the legislators in order to advocate certain measures. As in the past legislators did not have their own offices, lobbies and secretaries were the best places for quick discussion about the appropriateness of a law or changing another. The verb “to lobby” was first certified in 1850, and the word “lobbyst” in 1863 [2].

The author Natalia Galanton mentions “The lobby phenomenon has a long history – for instance, it was known to Greeks or Romans who were exchanging political information outside the

Senatului”. Originea termenului: în latina medievală, „laubia” însemna „lojă”, „portic” [3, p.39-44].

Deși Dicționarul explicativ al limbii române (DEX-1998) definește termenul „lobby” ca fiind „grup de persoane care influențează, din afară, hotărârile unui parlament” [2], totuși, Horja Aurelian susține că formularea este incorectă, deoarece activitatea de lobby este o tentativă de influențare, și nu o acțiune cu finalitate destinată [1]. Cu alte cuvinte, înseamnă că nu orice activitate de lobby realizată va avea și efectul dorit de o parte sau alta dintre cei implicați. În plus, autorul susține că există diverse grupuri, deseori, cu vederi contrare, care fac lobby pentru o anumită cauză, ceea ce înseamnă că este o imposibilitate ca toți să influențeze așa cum vor ei legile – doar pentru că intenționează acest lucru.

Pe de o parte, Enciclopedia liberă Wikipedia definește conceptul de lobby, în general, ca fiind o activitate ce se referă la influențarea legitimă a deciziilor politice, prin activități de comunicare realizate în mod profesionist, care implică expertiză legislativă, tehnici discursive și abilități strategice [4]. Pe de altă parte, dicționarul Merriam-Webster definește lobby-ul astfel: „un grup organizat de oameni care lucrează împreună pentru a influența deciziile guvernamentale ce se referă la o anumită industrie, problemă etc.” [5].

Dicționarul electronic *Dexonline* (ref. DEX-2009) prezintă lobby-ul ca fiind un cuvânt englez [lóbî] ce semnifică „un grup de persoane, care influențează în parlament, în guvern etc., adoptarea unor hotărâri; grup de presiune (politică, diplomatică etc.)” [6].

Prin lobbying, autorul român Irimieș C. înțelege activitatea unui grup (sau a unei persoane), care încearcă să determine puterea legislativă sau executivă să adopte o poziție sau să ia o decizie care să servească interesele legitime ale respectivului grup [7]. Totodată, autorul analizează lobbying-ul ca fiind o activitate, prin care și factorii decizionali – parlamentarii, reprezentanții administrației publice centrale și locale etc., ar putea beneficia de expertiza unor specialiști în diferite domenii, prin intermediul acestor grupuri.

Natalia Vinogradova, cercetător științific autohton, analizează lobby-ul ca pe o formă de realizare a parteneriatului social prin intermediul căreia are loc interacțiunea mediului de afaceri, a organizațiilor non-guvernamentale și a autorităților în scopul rectificării politicii promovate, care are loc în Republica Moldova, dar care nu este reflectată în legislație [8, p.731].

Senate Aula”. It is worth mentioning the origin of the term: in medieval Latin, laubia had the meaning of “lodge”, “port” [3, p.39-44].

Although, the Explanatory Dictionary of the Romanian Language (DEX-1998), defines “lobby” as “a group of people who influences from outside the decisions of a parliament” [2], however A. Horja claims that this form is incorrect because lobbying is an attempt to influence and not a purposeful predestined action [1]. In other words it means that any lobby action may not have the desired effect for one or another party of those involved. In addition, the author argues that there are various groups, often with contrary views that lobby for a specific case, which means that it is impossible for all to influence the laws as they want just because they intend to do so.

On the one hand, the free encyclopaedia Wikipedia defines lobby as an activity generally referring to the legitimate influence on political decisions through carried out professional communication activities, involving legislative expertise, strategic skills and discursive techniques [4]. On the other hand, Merriam-Webster dictionary defines lobby “as an organized group of people working together to influence government decisions that refer to a particular industry, problem, etc.” [5].

Electronic dictionary *Dexonline* (ref. DEX-2009) presents lobby as an English word [lóbî] that signifies “a group of people who influence in parliament, the government etc. adoption of decisions; pressure group (political, diplomatic, etc.)” [6].

Through lobbying, Romanian author Irimieș C. means the activity of a group (or person) which attempts to determine the legislative or executive to take a position or make a decision that serves the interests of that group [7]. Also, the author analyses lobbying as an activity through which policymakers – the parliamentarians, representatives of central and local public administration etc. might benefit from the expertise of specialists in different fields, through these groups.

Author Natalia Vinogradova analyses lobby as an embodiment of social partnership through which occurs the interaction of business, the NGOs and the authorities to rectify 'policy, which takes place in the Republic of Moldova, but is not reflected in legislation [8, p.731].

Aceste activități de lobby pot include promovarea diferitelor inițiative în structurile autorităților, ce pot proveni atât de la organizațiile comerciale, cât și de la cele necomerciale, dar pot urmări atât interese private, cât și interese sociale.

Conform specialistului Troșin P., lobby-ul include „activități care cer decidenților politici să adopte o poziție fixă pe un segment specific al legislației sau care cere altora să solicite același lucru. Prin contrast, în limbajul comun, definiția lobby-ului include, de obicei, orice discuție a problemelor cu factorii de decizie” [9, p.156].

Cu toate că, prin esența sa, activitatea de lobby, în general, constituie o activitate ce se încadrează în câmpul legal, adesea această noțiune se utilizează cu sensul de rea practică sau chiar este asociată traficului de influență și având, în special, aspecte negativiste. În acest sens, susținem opinia cercetătorului Vass A., conform căreia noțiunile de trafic de influență, lobby-ul și *advocacy*-ul, reprezintă trei acțiuni distincte [10, p.48].

Astfel, traficul de influență implică condiționarea cu o remunerație a unei solicitări, a unei primiri sau a unui accept de ofertă sau promisiune. Indiferent dacă influența este ori nu exercitată sau dacă generează ori nu rezultatul dorit, manipularea sau traficul de influență sunt sancționabile penal. Orice *activitate de sensibilizare* a opiniei publice și a factorilor de decizie cu privire la acțiuni sau hotărâri care afectează direct viețile oamenilor, a societății, în ansamblul său, poate fi privită ca *advocacy*. Practica lobby-ului are ca finalitate influențarea efectivă a deciziei guvernamentale și nu doar pe cea de sensibilizare. Așadar, *advocacy*-ul este o componentă permanentă a lobby-ului, însă cea dintâi nu implică, în mod obligatoriu, și acțiunea de lobby.

Prin urmare, datorită rolului pozitiv pe care îl poate avea lobby-ul în dinamizarea interacțiunii dintre diverse organizații private și publice, considerăm că, pentru o bună dezvoltare și funcționare eficientă a mecanismului de lobby, este necesară definitivarea și delimitarea cadrului legal pertinent și, în primul rând, prin adoptarea unei legi a lobby-ului, idee dezvoltată de mai mulți specialiști în domeniu [10].

Activitatea de lobby presupune o serie de contacte cu conducători sau reprezentanți ai autorităților sau instituțiilor publice în vederea promovării sau respingerii anumitor legi sau reglementări. Există două modalități de a face lobby. În tabelul 1, prezentăm tipurile de lobby [8].

These lobbying activities may include the promotion of various initiatives in the structures of authority that can come both from commercial organizations and from the non-commercial and watch both private interests and social interests.

According to specialist Trosin P., lobby includes “activities that require policymakers to take a fixed position on a specific segment of legislation, or ask others to seek the same thing. By contrast, in common usage, the definition of lobbying usually includes any discussion of the issues with decision makers” [9, p.156].

Although by its essence the lobby activity falls into the legal field, this notion is often used with regard to bad practice or even is associated with trafficking influence having in particular negative aspects. In this regard, we support the author's opinion A. Vass, that notions of traffic of influence, lobbying and *advocacy* represent three distinct actions [10, p.48].

Thus, influence peddling involves conditional remuneration of a request, a receipt or accept the offer or promise. Whether the influence is exerted or not or whether it provides or not the desired result, manipulation or trading in influence is legally punishable. Any *activity to raise public awareness* and decision makers on actions or decisions that directly affect people's lives and society as a whole can be seen as *advocacy*. Lobbying practice aims at the effective influence of government decision and not just raising awareness. So, *advocacy* is a permanent component of the lobby, but the former does not necessarily entail the lobbying.

Therefore, given the positive role that lobby can play in stimulating interaction between various private and public organizations, we believe that for a good development and efficient operation of the mechanism of lobbying is necessary the completion and defining the pertinent legal framework and primarily through a law on lobbying, an idea developed by several specialists [10].

Lobbying involves a number of contacts with leaders or representatives of public authorities and institutions to promote or reject certain laws or regulations. There are two ways in which lobby can be done. The following table presents the types of lobby [8].

Tabelul 1/Table 1

Tipuri de lobby/ Types of lobby

Lobby direct (face to face)/ Direct lobby (face to face)	Lobby indirect/ Indirect lobby
Conversație telefonică – politețea însoțită de explicații simple și la obiect pot fi foarte eficiente./ Telephone conversation – politeness accompanied by simple explanations and to the point can be very effective.	Campanii media – mass-media poate manifesta o influență puternică asupra publicului-țintă, utilizând comunicate de presă, evenimente media speciale, articole, care să scoată în evidență poziția și punctul de vedere al celui care a inițiat campania./ Media campaigns – the media can have a strong influence on the target audience by using press releases, media special events, articles that highlight the position and point of view of one who initiated the campaign.
Mesaje scrise (fax, scrisori etc.) – invită la o abordare mai atentă a problemei în cauză și are ca avantaj faptul că nu cere răspuns imediat./ Written posts (fax, letters etc.) – calls for a more careful approach to the matter and has the advantage that does not require immediate response.	Alte organizații – third parties, care să sprijine punctul de vedere exprimat (asociații, organizații, partide politice)./ Other organizations – third parties which support the view expressed (associations, organizations, political parties).
Scrisori cu destinatar (individual) – o scrisoare concisă poate fi adresată mai multor persoane ce au legătură cu problema abordată, amprenta personală – semnătura trebuie să fie obligatoriu de mână./ Letters recipient (individual) – a concise letter may be addressed to several persons linked to the problem addressed, personal touch – signature should be mandatory by hand.	

Sursa: elaborat de autor/Source: elaborated by the autor

Traficul de influență presupune pretinderea, primirea ori acceptarea promisiunii de bani sau alte foloase, direct sau indirect, pentru sine sau pentru o terță persoană, săvârșită de către o persoană care are influență sau lasă să se creadă că are influență asupra unui funcționar public și care promite că îl va determina pe acesta să îndeplinească, să nu îndeplinească, să urgenteze ori să întârzie îndeplinirea unui act ce intră în îndatoririle sale de serviciu sau să îndeplinească un act contrar acestor îndatoriri [11].

Traficul de influență se pedepsește cu privarea de libertate pe un termen de la 2 la 7 ani. Bani, valorile sau orice alte bunuri primite sunt supuse confiscării, iar când acestea nu se mai găsesc, se dispune confiscarea prin echivalent.

Un studiu, realizat de **Sunlight Foundation**, a arătat că firmele americane, care investesc în lobby, în mod proporțional, plătesc impozite mai mici decât firmele care nu plătesc grupurilor de interese. În Statele Unite, lobby-iștii, pur și simplu, se declară în registrul Congresului și raportează cât de mult și cine le plătește. Activitatea de lobby este aceeași corupție, dar, ca să spunem așa, desfășurată în cadrul legii.

Influence peddling involves demanding, receiving or accepting the promise of money or other benefits, directly or indirectly, for himself or another, committed by a person who has influence or to suggest that has influence over an official and who promises he will cause him to meet, not meet, to expedite or delay the performance of an act falling within its service duties or fulfilling an act contrary to these duties [11].

Trading in influence is punishable by imprisonment from 2 to 7 years. The money, values or any other goods received are confiscated, and when they are no longer found, the confiscation by equivalent is performed.

A study carried out by the **Sunlight Foundation**, showed that US companies that invest in the lobby, pay proportionately lower taxes than companies that do not pay interest groups. In the US, lobbyists are simply declared in the Congressional Record and report how much and who pays them. Lobbying is the same corruption, but, so to speak, within the law.

Negative views of the population on the lobby are frequently fuelled by scandals. Thus, in

Opiniile negative ale populației referitoare la lobby sunt alimentate frecvent și de diverse scandaluri. Astfel, la începutul anului 2009, publicația “**The Sunday Times**” prezintă scandalul **Cash for influence**, în care un reporter s-a pretins practicant al activității de lobby și ar fi oferit sume de bani unor membri ai Camerei Lorzilor pentru a influența hotărârile legislative. Acuzațiile nu au fost dovedite de către organele de anchetă, însă Camera Lorzilor a decis suspendarea lorzilor implicați pentru o perioadă determinată.

Conform publicației “**The Guardian**”, unul dintre aceste scandaluri, ce vizează activități de lobbying, are drept protagonist Consiliul național de film din Marea Britanie, acuzat de ministrul Culturii, Ed Vaizey, de neglijare a îndatoririi de promovare a filmului englezesc în detrimentul ambiției de a salva imaginea instituției. Activitățile de lobbying, în acest caz, s-au desfășurat în jurul Guvernului, pentru menținerea în viață a instituției.

Toate acestea au determinat elaborarea, în anul 2009, de către Camera Comunelor, a unui raport, care consemnează faptul că „practicarea lobby-ului cu scopul de a influența deciziile politice este o parte legală și necesară a democrației. Organizațiile sau indivizii influențează, în mod conștient, deciziile care îi privesc direct pe ei sau mediul în care se desfășoară”.

Atât SUA, cât și Marea Britanie – state cu o istorie și o tradiție democratică îndelungate – au întâmpinat numeroase probleme în ceea ce privește reglementarea și legiferarea acțiunii și a procesului de lobby. Totuși, deși par eficiente, modelele alese de cele două state lasă porțițe de acces și traficului de influență, uneori, extrem de greu de delimitat de activitatea de lobby.

Aceste modele, având tangență cu tradiția, prezintă și diferență semnificativă în ceea ce privește activitatea de lobbying, care este reprezentată de faptul că, în timp ce modelul american este axat pe reglementarea procesului de lobby, cel britanic se concentrează pe reglementarea comportamentelor și pe aspecte deontologice.

Concluzie

Spre deosebire de spațiul anglo-saxon, în spațiul continental european, există o altă direcție de dezvoltare a gândirii și politicii de lobby. Ca urmare a perioadei îndelungate de dominație comunistă, atât teoria, cât și practica europeană

early 2009, the newspaper “**The Sunday Times**” presents **Cash for influence** scandal in which a reporter was allegedly practicing lobbying and would give money to members of the House of Lords to influence legislative decisions. The allegations have not been proven by the investigators, but House of Lords decided to suspend the Lords involved for a fixed period.

According to the newspaper “**The Guardian**”, one of these scandals aimed at lobbying centres in the National Council for film in the UK, accused the Minister of Culture, Ed Vaizey, of neglect of duty to promote the English film detrimental the ambition to save image of the institution. Lobbying activities in this case were held around the Government to maintain the life of the institution.

All this led to the development in 2009 in the House of Commons of a report that recorded that “the practice of lobbying in order to influence political decisions is a legal and necessary part of democracy. Organizations or individuals consciously influence decisions that affect them directly or environment where it takes place”.

States with a history and a long democratic tradition, both the USA and the UK have encountered numerous problems in terms of regulating and legislating action and lobbying process. It provided that, although appear to be effective, the models chosen by the two countries leave a loophole for trading in influence, sometimes extremely difficult to distinguish from the lobbying.

Although similar in tradition, a significant difference in terms of lobbying is the fact that while the American model is focused on the regulation of lobbying process, the British focuses on the regulation of behaviour and ethical issues.

Conclusion

Unlike Anglo-Saxon, continental European space is dealing with another direction of development thinking and policy lobbying. As a result of the long period of communist rule, both the European theory and practice perceived long interest groups and lobbying as having connotations exclusively negative, because of the lack of clear marking between lobbying and influence peddling/ corruption, confusion fuelled precisely by the lack of a clear and coherent legislation regarding lobbying. It is poorly regulated for-

au perceput multă vreme grupurile de interese și activitatea de lobby ca având conotații exclusiv negative, tocmai din cauza lipsei unei demarcații clare între lobby și traficul de influență/corupție, confuzie alimentată tocmai prin inexistența unei legislații clare și coerente în ceea ce privește activitatea de lobbying. Acest aspect este slab reglementat la nivel formal, legislativ, fapt pentru care există un înalt grad de corupție și o lipsă de transparență și de eficiență îngrijorătoare.

Totuși, în multe țări ale lumii, inclusiv în România și Republica Moldova, în mare măsură, persistă confuzia între trafic de influență și lobby, mulți oameni considerându-le sinonime. Lipsa unei legi, menită să reglementeze această activitate, sporește și mai mult confuzia și tergiversează desfășurarea unor campanii de lobby cu adevărat profesioniste în domenii, care, în final, sunt de interes general.

mally, legislatively, for which there is a high degree of corruption and a lack of transparency and worrying efficiency.

However, in many countries, including Romania and the Republic of Moldova, it is very persistent the confusion between influence peddling and lobbying, many people consider them synonymous. The lack of a law regulating this activity increases even more confusion and delay the carrying out real professional lobbying campaigns in areas of general interest.

Bibliografie/Bibliography:

1. MIHĂILEANU, Liviu; HORJA, Aurelian. *Reglementarea activității de lobby. În anticamera influenței*. București: C.H. Bech, 2009. 156 p. ISBN: 9789731156231.
2. DEX - Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a). București: Univers Enciclopedic, 1998. 1192 p. ISBN: 978-973-9243-29-2.
3. GALANTON, Natalia. Influențe: Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova – mediul de afaceri. În: *Analele ASEM, ediția a XI-a, nr.1/2013*. Chișinău: ASEM, 2013. 335 p., p. 39-44. ISBN 978-9975-75-631-0.
4. Lobby. Wikipedia – Enciclopedia liberă. https://ro.wikipedia.org/wiki/Lobby#cite_note-sfin.ro-1, (vizualizat la 2.05.2016).
5. Lobby. Dicționarul Merriam-Webster. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/lobby> (vizualizat la 2.05.2016).
6. Lobby. Dicționarul electronic Dexonline. <https://dexonline.ro/definitie/lobby>, (vizualizat la 2.05.2016).
7. IRIMIEȘ, Cosmin. *Lobbying – Suport de curs pentru învățământ la distanță*. Cluj-Napoca, Universitatea Babeș-Bolyai, 2014. p. 38 <http://fspac.ubbcluj.ro/moodle/pluginfile.php/6116/course/overviewfiles/curs%20lobby.pdf?forcedownload=1>.
8. VINOGRADOVA, Natalia. Formele parteneriatului social în cadrul dialogului social în Republica Moldova. În: *Analele Institutului de Economie, Finanțe și Statistică, Ediția a III-a, 2013*. Chișinău: IEFS, 2013. p. 72. ISSN 1857-3630, ISBN 978-9975-4326-6-5. http://ince.md/uploads/files/1421741749_anale-iefs-editia-3-2013.pdf, (vizualizat la 2.05.2016).
9. TROȘIN, Pavel. Perspectiva reglementării activității de lobby în Republica Moldova. În: *Politici Publice nr. 3, 2011*. Chișinău: IDIS ”Viitorul”, 2011. 48 p. ISBN: 978-9975-47-6-3.
10. VASS, Andreea. *Planeta lobby-ului, între trafic de influență și etică*. p. 113-122. <http://oeconomica.org.ro/files/pdf/17.pdf>, (vizualizat la 2.05.2016).
11. Лоббизм как высшая форма коррупции, <http://www.geopolitica.ru/article/lobbizm-kak-vyshshaya-forma-korrupcii#.VyMAQGfDXIV>, 12.03.2016.